

HANDSTILSUNDERSÖKNINGARNA

Att försöka fastställa att det var Almqvist som skrev de falska reverserna åt von Scheven, daterade den 3 juni 1851 och undertecknade O Almgren, har alltsedan polisundersökningen varit en av svårigheterna i målet. Polismästaren visar under förhören reverserna för såväl Lars Johan Hierta, Hamnström, Rathsman, Wahlström som Beckman och frågar om de känner igen handstilen som Almqvists egen. De förklarar alla att stilen är olik Almqvists vanliga men att vissa likheter fanns. När de hörs i rådhusmålet yttrar de sig dock betydligt försiktigare.

Ruben G:son Berg gör en egen bedömning av stilen, som han finner så olik Almqvists egen att ”den ger stöd åt misstanken, endast genom att vara fullkomligt förstådd.” Att inte heller advokaten Hemming-Sjöberg i sin undersökning har anlitat skriftexpertis är mer överraskande – han gör i stället en egen jämförelse mellan Almqvists stil och den som reverserna är skrivna med och kommer fram till att Almqvist skrivit reverserna med förvärd handstil.

Ett flertal författare har senare gjort svepande uttalande om likheter och olikheter mellan reversernas stil och Almqvists egen. En mer seriös analys gör Lars Krumlinde i en artikel i Svensk litteraturtidning 1971 – han kommer där fram till att reverserna är skrivna av Almqvist, framför allt genom likheten i utformningen av bokstaven *a*.

Den första professionella handstilsundersökningen av bevismaterial i Almqvistmålet utfördes först 1969 av Elis Harms-Ringdahl, skriftexpert vid Staten kriminaltekniska laboratorium, på uppdrag av Stig Jägerskiöld. Harms-Ringdahl jämförde prov på Almqvists och von Schevens handstilar med skriften i reverserna, reversförteckningen, det ej undertecknade brevet till Amanda Brandt och avskriften av ett anonymt brev till Almqvist om vice häradshövding Rathsman. Utlåtandet den 5 april 1969 slutar med bedömningen att ingen av handlingarna i jämförelsematerialet skrivits av Almqvist. I fråga om dennes stil säger Harms-Ringdahl ”att övertecknen till särskilt *ä* och *ö* bindes till själva bokstaven. Vidare är bokstaven *d* ofta förenklad, och *t* skrives praktiskt taget alltid med högt placerat tvärstreck, i *tt*-grupperna ofta bundet till sista stapelstrecket. Dessa för Almqvist karaktäristiska egenskaper saknas i det aktuella undersökningsmaterialet praktiskt taget helt, fränsett två *ö* i avskriften av det anonyma brevet. Vad övriga bokstäver beträffar finns i några fall överensstämmelser, men dessa hänför sig till konventionellt utförda grundtyper, vanliga i den tidens handstilar. Några sådana likheter som skulle kunna åberopas som entydiga tecken på identitet har däremot icke påträffats. Det synes egendomligt (om de aktuella handlingarna skulle ha skrivits av Almqvist) att denne i samtliga fall lyckats undvika att i den omstridda skriften (och det gäller särskilt de längre styckena) få med de för hans handstil särskilt karaktäristiska särdragen, en sak som erbjuder mycket stora svårigheter dels när det gäller längre textdelar och dels vid snabb skrift. Även direkta olikheter med stort värde som icke-identitetstecken föreligger mellan den aktuella skriften och skriftproven. Det kan i detta sammanhang nämnas, att bokstaven *J*, vilken av Hemming-Sjöberg åberopas som identitetstecken, i själva verket måste anses tyda på icke-identitet, enär samtliga *J* i den aktuella skriften har en uppåtriktad angreppsfigur, medan i skriftproven från Almqvist denna bokstav skrives med horisontell angreppsfigur.”

(Jägerskiöld, Oskuld och arsenik, sid 270 f. Utlåtandet har inte bevarats.)

I en artikel i Svenska Dagbladet den 31 januari 1972 framhåller Harms-Ringdahl vidare: ”Vid undersökningen gjordes inte några sådana iakttagelser som kunde tolkas som tecken på försök till stilförställning. En på samma sätt utförd jämförelse mellan å ena sidan de olika omstridda texterna och å den andra skriftproven från Almqvist respektive von Scheven gjorde mig vidare övertygad om att ingen av dem skrivit någon del av den omstridda skriften, dock med undantag för reversförteckningen, där ett antal likheter med von Schevens siffror kunde påvisas.”

Jägerskiöld lät också undersöka sigillerna på reverserna, och det visade sig att det inte fanns någon skrift under sigillerna. Slutsatsen som kan dras är att sigillerna var ditsatta innan reverserna undertecknades.

Frank Leanders undersökning

Harms-Ringdahls handskriftsundersökning gav alltså utslaget att Almqvist inte hade skrivit vare sig skuldsedlarna, reversförteckningen eller det anonyma brevet till Amanda Brandt eller avskriften av det anonyma brevet till Almqvist. Almqvistsällskapet tyckte det skulle vara intressant att få en ny bedömning för att se om resultatet blev detsamma. Sällskapet uppdrog därför åt Frank Leander, Harms-Ringdahls efterträdare vid Statens kriminaltekniska laboratorium, SKL, att göra en handstilsanalys av samma fyra handlingar, samt undersöka om det fanns skrift under sigillet på dubbelreversen. Han försågs med jämförelsematerial i form av Almqvists egen handstil från olika brev, von Schevens handstil, samt Hamnströms och Rathsmans – skälet till att dessa två personer valdes ut är att Almqvist uttalat misstankar mot dem.

Om det fyra dokumenten skriver Leander inledningsvis i sitt utlåtande: ”Den omstridda skriften är i samtliga fall utförd med bläck på ett såvitt kan bedömas tidstypiskt sätt. Det är vanskligt att bestämma graden av spontanitet i de olika skriftdelarna men det finns inga helt *uppenbara* tecken på tveksamt skrivsätt, stilförställningsförsök eller liknande; överlag synes dock skriften i båda breven vara mera regelbunden än skriften på reverserna och i reversförteckningen.”

Brevet till Amanda Brandt

Detta brev innehåller en varning till Amanda Brandt, som ju bodde hos von Scheven och som inledningsvis av von Scheven anklagades för reverstölden. Almqvist skriver i ett brev till Hierta som denne publicerade i Aftonbladet att han, Almqvist var varnat Amanda, men inte att det skett i brevform, därför är det intressant att försöka få brevet attribuerat till Almqvist – eller någon annan.

Brevet är uppenbarligen medvetet felstavat:

”Söta Amanda, gå för Guds skull icke till Gubben Ryttmästaren i afton, han har mycket ont i sinnet och gör dej olycklig i polisen, efter du havt saker förr i Wästerås, som koma fram. Holl dig undan hoss andra nogra dar, bäst är att du går till mamsel Malmström hoss Ekers, der får du ett brev med pengar, så du kan resa bort litet på ångbåt, följ en väns råd och akta dig, hon vakar öfver dej söta goda Amanda!!”

Leanders gör följande bedömning av handstilen: ”Vid jämförelse mellan den omstridda brevskriften (brevet till Amanda Brandt) och Almqvists skrivsätt har motsvarigheter påvisats gällande stilintrycket i stort, ord- och bokstavsavstånden, den sjunkande baslinjen, sättet att utforma adressangivelsen samt formen på en hel del bokstäver. Likheter berör åtminstone delvis personliga stildrag och de kan därmed inte förbigås vid en värdering. De olikheter som finns att peka på är nämligen försumbara vid denna deljämförelse.”

En vaken läsare frågar sig genast varför Almqvist skriver brevet anonymt och felstavat, samtidigt som han inte gjorde några försök att dölja sin identitet när han lämnade över brevet.

Det anonyma brevet om Rathsmann

”Må det tillåtas en för Herr Reg. Pastorn obekant, men ändå verklig vän att begagna anonymiteten för att gifva en kanske angelägen underrättelse. Jag har genom andra, tredje man hört, att en Häradsh. R. för flera dar sedan underrättad om en lagsökning, som han anser vara från en Ryttmästare von Scheven, deröfver yttrat sig med ordalag, som tillkännagifvit att han tillernade en svår hämd, men att han tillika tänkte komma åt Herr Reg. Pastorn på något kännbart sätt, som han anser vara förbunden med Herr v. S. – Det har undfallit R. att i sin sold

har någon i von S. hus boende, honom ofta mycket nära. – Hvad han tilltänkt von S. och Herr Reg. Past. vet jag icke, men har trott en varning ej vara ur vägen att lemna."

I detta brev varnar alltså den anonyme brevskrivaren Almqvist för att häradshövding Rathsman kommer att vilja hämnas på Almqvist för en lagsökning som han misstänker Almqvist ligga bakom. von Scheven som lämnade denna handling till polisundersökningen uppgav att detta var en avskrift som Almqvist gjort av det anonyma brev han sade sig ha fått.

Leander skriver om brevet i sitt utlåtande: "Även mellan den omstridda brevskriften (brevet om Rathsman) och proven på Almqvists handstil finns en del gemensamma drag. Nämnas kan vissa storleksförhållanden/proportioner i skriften, exempelvis mellan nedstaplarna i "Jag" samt formen på ett antal bokstäver och bokstavsdetaljer. Mot likheterna kan ställas olikheter beträffande bredden i skrivlinjen (kan emellertid förklaras av pennan, bläcket och/eller papperskvaliteten) och stillutningen. En sammanfattande värdering av iakttagelserna är svår att göra av samma skäl som angivits tidigare; olikheterna skulle dock kunna förklaras av en medveten stilförställningsstrategi hos skrivaren."

Vice häradshövding Nathanael Rathsman kan sägas ha varit Almqvists konkurrent om att sköta von Schevens affärer. Rathsman hade dålig ekonomi och hade, enligt von Scheven, vid ett tillfälle muntligen hotat Almqvist då denne försökte driva in en betalning av Rathsman för ryttmästarens räkning. Men att Almqvist med förvänd handstil gör en avskrift av detta fejkade brev till sig själv är minst sagt gåtfullt!

Reverserna

Reverserna är ställda till "Sedelhafvaren", inte till von Scheven. Ordet "procent" är felstavat – det står "prosent". Reverserna är undertecknade O. Almgren vilket har ändrats till CJL Almqvist. På den ena reversen står under namnet "Reg"..., resten av ordet täcks av ett sigill. På den andra står "Reg...or" före och efter sigillet. Under sigillen är dock inget skrivet, enligt den undersökning som SKL gjort med mikroskopi i kombination med genomlysning, infraröd teknik samt röntgen. Sigillet har alltså placerats på reversen innan den undertecknats.

Leander uttalar sig inte i detalj om handstilen på reverserna: "Samma typ av bedömning (som för avskriften av det anonyma brevet som handlar om Rathsman) gäller för de omstridda reverserna, dvs likheterna förefaller väl talrika för att kunna uppfattas som slumpmässiga och olikheterna synes mycket väl kunna förklaras av att Almqvist försökt förändra stilen." "Rent allmänt kan dock sägas att skriften på de båda reverserna visar tämligen goda likheter med skriften i reversförteckningen (den övre delen) närmast tydande på gemensam upphovsman åtminstone i dessa delar."

Reversförteckningen och ränteuträkningen

Under denna reversförteckning som polismästaren hittade bland von Schevens handlingar finns en uträkning som polismästaren inte kunde förstå innebörden av – och som von Scheven inte berättade om. De uppställda siffrorna utgör en ränteuträkning av halvårsräntan med 15% ränta i riksdaler riksgälds.

Leanders bedömning är att "Mellan den omstridda skriften på reversförteckningen å ena sidan och Almqvists skriftprov å den andra har såväl en del motsvarigheter som ett antal avvikelser påvisats. De förra berör främst formen på en del skrivtecken och skrivteckensdetaljer medan olikheterna hänför sig till skriftbilden i stort och utformningen av några siffror. Iakttagelserna är här mer svårbedömda än vid de ovannämnda jämförelserna och det går inte att se vare sig likheterna eller olikheterna som entydiga tecken på identitet respektive icke-identitet." Leander skriver också om reversförteckningen att det på "handlingen förekommer två till synes olika karaktärer, en i det övre partiet på handlingen och en i räkneoperationen nedtill (inklusive numreringen i vänstermarginalen). Om detta beror på olika skrivare eller helt enkelt på olika bläck/skrivdon är svårt att säkert avgöra. Rent allmänt

kan dock sägas att skriften på de båda reverserna visar tämligen goda likheter med skriften i reversförteckningen (den övre delen) närmast tydande på gemensam upphovsman åtminstone i dessa delar.”

Leanders sammanfattning

”Sammanfattningsvis kan utsägas, att det är troligt att Almqvist har skrivit det anonyma brevet (till Amanda Brandt) och att han synes fullt möjlig som upphovsman till det brev (som handlar om Rathsman) samt till reversen/erna.” Beträffande den omstridda reversförteckningen vill Leander inte uttala sig om huruvida Almqvist är upphovsman. Däremot anser han att ingen annan av de som lämnat handstilsprov är sannolika skrivare.

Leanders utlåtande finns i sin helhet att läsa i kommentaren. Som synes uttrycker sig Leander försiktigt och går inte in på jämförelser av enskilda bokstäver med undantag för *J*, han gör också reservationen att laboratoriet har ”ringa erfarenhet av att undersöka skrift från mitten av 1800-talet och vad som avviker från den gängse skrivnorm som förelåg vid denna tid.” Det uppstår därför, säger han, svårigheter att värdera ”likheterna som tecken på identitet”. Detta är givetvis en viktig reservation – Harms-Ringdahl som var född i början av 1900-talet var däremot väl förtrogen med det 1800-talsmässiga skrivsätt som fortfarande lärdes ut i skolan på hans tid.

Vad skall man tro? Ord står mot ord mellan landets främsta experter även ifråga om handstilarna!